

ALBUMELE CARTOGRAFICE ALE LUI K. GRIBANOV: REPREZENTAREA BASARABIEI

Doctor în istorie **Adrian DOLGHI**

Institutul Patrimoniului Cultural

Doctor în istorie, conferențiar cercetător **Alina FELEA**

Institutul de Istorie

CARTOGRAPHIC ALBUMS OF K. GRIBANOV: REPRESENTATION OF BASARABIA

Summary: A special role in the process of educating the younger generations in the *Russian Empire* has the playing cards elaborated by K. Gribanov. The first edition appeared in print in 1829 under the name *Geography of Russia*. Book collection: (playing cards). The set consisted of 60 books and contained eight units more than a regular set of playing cards. The set was more instructive than fun. In 1859, the second edition of the playing cards titled *The Album of Geographical Maps of Russia, published on 80 tabs after the seas' pools, or The remarkable and educational Grande Patience for children* was published.

K. Gribanov's cartographic albums in the form of playing cards, besides cognitive character, were also aiming to educate the younger generation, from the ranks of wealthy social categories in the imperial spirit. The playing cards contained information about each region. The Russian society considered Bessarabia as a component part of the Empire, Bessarabia being presented according to the model of the other regions.

Keywords: playing cards, Russian Empire, Bessarabia, maps, imperial spirit.

Rezumat. În procesul de educație a tinerei generații din Imperiul Rus un rol deosebit l-au avut cărțile de joc elaborate de K. Gribanov. Prima ediție a acestora a apărut de sub tipar în 1829 cu denumirea *Geografia Rusiei. Colecție de cărți: (cărți de joc)*. Setul era alcătuit din 60 de cărți și conținea cu opt unități mai mult decât o colecție obișnuită de cărți de joc. Acesta avea mai mult un caracter instructiv decât de distracție. În anul 1859 a fost publicată a doua ediție a cărților de joc cu titlul *Albumul hărților geografice ale Rusiei, amplasate pe 80 de file după bazinele mărilor, sau Grande Patience remarcabil și educativ pentru copii*.

Albumele cartografice sub forma cărților de joc ale lui K. Gribanov, pe lângă caracterul cognitiv, urmăreau să educe tânăra generație, din rândul categoriilor sociale înstărite, în spiritul imperial. Cărțile de joc conțineau informații despre fiecare gubernie și regiune. Societatea rusă considera Basarabia parte componentă a Imperiului, fiind prezentată după modelul celorlalte regiuni.

Cuvinte-cheie: cărți de joc, Imperiul Rus, Basarabia, hărți, spirit imperial.

La sf. sec. al XVIII-lea și în sec. al XIX-lea în Imperiul Rus în instruirea tinerei generații în calitate de material didactic, pe lângă manuale și hărți, se utilizau diferite gravuri, precum cea a lui I. Terebenev [1], jocuri tematice, precum cele geografice ale lui I. Cernov [2] și istorico-geografice ale lui I. Gurianov [3], dar și cărți de joc, precum cele ale lui K. Șelihov [4].

Cu toate că principalul rol al acestor publicații era cel instructiv-educativ – de a cunoaște geografia și istoria țării, evoluția teritoriului în timp și spațiu, ele aveau și un subtext – de a promova ideea imperială și măreția Imperiului Rus, de a argumenta „alipirea anumitor teritorii”, de a forma viziuni corecte, din punctul de vedere al administrației imperiale, despre spațiul și hotarele imperiului.

În acest context un rol deosebit l-au avut cărțile de joc colorate *Geografia Rusiei. Colecție de cărți: (cărți de*

joc) [5], create de Konstantin Gribanov și editate pentru prima dată de M. O. Wolf [6, 7]. G. A. Miroliubova și S. L. Plotnikov susțin că setul de cărți elaborat în 1827 de Konstantin Gribanov¹ nu era un tip nou de producție de cărți. În opinia cercetătorilor, cărțile concepute pen-

¹ Konstantin Gribanov a studiat la Academia de Arte. După absolvire a intrat la serviciu în cadrul Ministerului de Finanțe, a fost martor la munca care s-a desfășurat în ordonarea economiei zemstvelor în calitate de sursă principală de venit a statului. În cadrul acestor lucrări a fost elaborat și editat atlasul: V.P. Pjadyshhev. *Geograficheskij atlas Rossijskoj Imperii, tsarstva Pol'skogo i Velikogo Knjazhestva Finljandskogo*. S.-Peterburg: Voenno-topograficheskoe depo, 1827. Anume acest atlas și concepțiile pedagogice de învățare reciprocă, la modă în acea perioadă în cadrul școlilor lancasteriene, l-au inspirat pe Gribanov să creeze aceste cărți de joc cu hărți.

tru jocurile copiilor, fiind în același timp educative și moralizatoare, erau cunoscute demult în Europa, având o origine comună – cartea publicată în 1507 de călugărul franciscan Thomas Murner *Logica memoriei – logica cărții de joc* [7, p. 106-107].

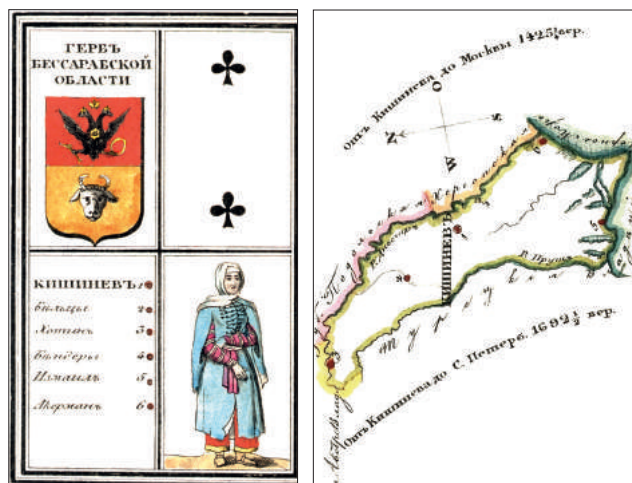
În 1829, în principalul magazin de hărți din Sankt-Petersburg a apărut o nouă ediție de cărți de joc cu denumirea *Hărțile geografice ale Rusiei pentru uzul tinerilor cu ilustrarea stemelor, costumelor și indicarea distanțelor în verste până la cele două capitale*. Setul de cărți a fost elaborat de pictorul K. M. Gribanov, ocupând un loc important în popularizarea cunoștințelor geografice și etnografice despre Imperiul Rus [7, p. 106-107].

Colecția era alcătuită din 60 de cărți și conținea cu opt unități mai mult decât un set obișnuit de cărți de joc, din raționamentul că Imperiul Rus includea la acel moment 60 de unități teritorial-administrative și fiecărei dintre ele îi era dedicată câte o carte. Setul avea mai mult un caracter educativ decât distractiv.

Fiecare carte era ilustrată cu imagini geografice pe ambele părți: avers și revers. Aversul cărții era împărțit în patru câmpuri. În partea de sus, în stânga e plasată denumirea și stema guberniei, în dreapta – imaginea cărții de joc; în partea de jos, în stânga e inserată lista celor mai mari orașe ale guberniei în ordinea ilustrării pe hartă, în dreapta – imaginea unei persoane în portul național al guberniei. Preponderent este utilizat portul național feminin.

Pe reversul cărții este ilustrată harta guberniei (regiunii) respective, în conformitate cu *Atlasul geografic al Imperiului Rus, al Regatului Poloniei și Marelui Cnezat al Finlandei*, editat de către colonelul V. P. Piadășev în anul 1827. În partea interioară a hărții este indicat conturul hotarelor, iar în partea exterioară a hotarelor sunt marcate cu diferite culori conturul hotarelor guberniilor vecine și resurselor hidrografice importante (râuri, mări). Prin linii sunt indicate cele mai importante căi de transport. De asemenea, pe reversul cărților de joc sunt indicate și distanțele în verste de la centrul guberniei până la Sankt-Petersburg și Moscova.

Cartea dedicată Basarabiei era „doi de treflă” (figura 1). În partea de sus, în dreapta, este imaginea cărții „doi de treflă”, în stânga – denumirea „Oblastia Basarabia” și stema Basarabiei aprobată în anul 1826, în partea de jos, în dreapta, este imaginea unei femei în port național, iar în stânga – denumirea orașelor Chișinău, Bălți, Hotin, Ismail, Akkerman. Vom menționa că portul nu corespunde celui original. Pe revers este reprodusă harta Basarabiei, punctele indică orașele cu cifra corespunzătoare denumirii. Distanța până la Sankt-Petersburg – 1692,5 verste, până la Moscova – 1425,25 verste.

Figura 1. Cartea de joc ce reprezintă Basarabia din colecția *Geografia Rusiei*. Colecție de cărți: (cărți de joc), creată de Konstantin Gribanov, avers și revers (1830).

La insistența și cu eforturile lui K. M. Gribanov, în anul 1857 (apoi și în 1859) a fost lansată o altă ediție a setului de cărți de joc cu denumirea *Albumul hărților geografice ale Rusiei, amplasate pe 80 de file după bazinele mărilor, sau Grande Patience remarcabil și educativ pentru copii* [8]. Obiectivul albumului era familiarizarea cu principalele cunoștințe geografice despre Imperiul Rus.

Cărțile de joc ilustrează fiecare dintre cele 80 de unități administrative ale Imperiului (70 de gubernii și 10 regiuni cu alte forme de administrare). Pot fi evidențiate următoarele categorii de informații ilustrate pe cărțile de joc:

A. Pe avers: 1) Principalele caracteristici teritorial-spațiale, suprafața, numărul populației, harta guberniei cu cele mai mari orașe, râuri, hotare; 2) Caracteristici etno-naționale – lista reprezentanților popoarelor locuitoare în teritoriile guberniilor, imaginea reprezentantului guberniei în port național; 3) Caracteristici ale condițiilor geografice ale regiunii – tipul de sol predominant, caracterul climei, principalele resurse hidrografice;

B. Reversul cărții: 4) Așezările urbane și amplasarea geografică, sunt enumerate cele mai mari orașe și sunt indicate distanțele în verste de la centrul administrativ al guberniei până la Sankt-Petersburg și Moscova; 5) Specificul specializării economice a regiunii (principalele ramuri ale agriculturii, ale producției industriale, ale industriei extractive) și peisajele naturale care determină dezvoltarea economică, caracterul general și nivelul dezvoltării relațiilor comerciale în regiune; 6) Caracteristici specifice deosebite ale regiunii care pot fi considerate locuri de atracție pentru călători (de agrement, istorico-culturale, evenimente etc.)

Figura 2. Cartea de joc ce reprezintă Basarabia din colecția *Albumul hărților geografice ale Rusiei, amplasate pe 80 de file după bazinele mărilor, sau Grande Patience remarquabil și educativ pentru copii* (1859).

Cartea dedicată Basarabiei (figura 2) include următoarele informații: **A.** Pe avers: 1) Denumirea – Basarabia. Suprafața 41 511 de verste pătrate, numărul populației – 792 000 de suflete de ambele sexe, harta guberniei cu cele mai mari orașe și râurile, hotare cu guberniile Herson și Podolia și cu statele Imperiul Austriei și Turcia; 2) Caracteristici etno-naționale – lista etniilor locuitoare: moldoveni, ruși, greci, bulgari, sârbi, armeni, tătari, evrei, țigani și coloniști germani, pictura unei femei moldovence în port național care la fel ca și în primul caz nu corespunde realității; 3) Caracteristicile condițiilor geografice ale regiunii: tipurile de sol predominant sunt cel nisipos-lutos și cernoziomul, caracterul climei prielnic, rețeaua hidrografică este formată din râurile Bâc, Nistru, Dunărea, Prut și Marea Neagră.

B. Reversul cărții: 4) Așezările urbane indicate: Chișinău, Hotin, Soroca, Bălți, Orhei, Bender, Akkerman, Cahul, Ismail. Distanța de la Chișinău până la Sankt-Petersburg este de 1 663 verste, iar până la Moscova – de 1 371 verste. 5) Principalele ramuri și resurse economice sunt: explorarea munților Carpați, cultivarea cerealelor, creșterea animalelor, transportarea lemnului, cultivarea viței-de-vie, pescuitul, cultivarea și comercializarea tutunului, câmpurile pentru cosit; 6) În mijlocul cărții este plasată imaginea unei biserici creștin-ortodoxe, ceea ce indică atât apartenența religioasă a majorității populației, cât și prezența numeroaselor edificii creștine (biserici și mănăstiri).

În încheiere menționăm că albumele cartografice sub forma cărților de joc ale lui K. Gribanov aveau scopul de a educa tânăra generație din rândurile nobilimii, intelectualității și funcționarilor ruși în spirit imperial. Deși erau destinate distracției copiilor și adolescenților, cărțile de joc conțineau informații despre fiecare gubernie și regiune încorporată, ceea ce demonstrează că Basarabia era deja pe deplin considerată, în societatea rusă, parte componentă a Imperiului, fiind prezentată după modelul celorlalte regiuni. Informația inserată pe cartea ce reprezenta Basarabia arăta resursele economice ale regiunii, punctând și ramurile economice principale, sublinia confesiunea ortodoxă a populației regiunii, dar prezenta cu greșeli vădite portul național al femeilor. Acest model de material didactic ar putea fi utilizat și în prezent la lecțiile de istorie.

BIBLIOGRAFIE

1. Terebenev I. Podarok detyam v pamyat' 1812 goda. Spb. 16". V listakh. Gravir. zaglavie i 34 lista, gravir. na medi s karikatur, chastichno raskrash. Listy nakleeny na kartonnyu bumagu, s raspolozheniem v alfavitnom poryadke karikatur na frantsuzov, po povodu 1812g. 1814.
2. Chernov I. Noveyshie geograficheskie karty. M. 24". 2 zagl. l., 15 s., 12 gravir. na medi l.il. Dlya obucheniya detey geografii. 1814.
3. Gur'yanov I. Noveyshaya geografiko-istoricheskaya igra, ili Kurs pervyy geografii i istorii dlya detey oboego pola ot 7 do 13 let, zaklyuchayushchiy v sebe opisaniye vsekhy pyaty chastey sveta, s politicheskim razdeleniem onykh na gosudarstva i proch. 1824.
4. V pol'zu i zabavu maloletnim detjam opisaniye k vnov' izdannym kartam, sochinennym K. A. Shelihovym. SPb.: Tip. G. M. Kollegii, 1799.
5. Gribanov K. M. Geografija Rossii. Sobranie kart: (Igra'nye karty) [B. m.]. Litografija. Raskrashena; 9,5 x 6,5 sm. SPb.: Izdanie M.O. Vol'fa, 1830. 60 l.
6. Miroljubova G.A. Geograficheskie karty dlja junoshstva, sochinjonnye Konstantinom Gribanovym (1827-1831). In: Na rubezhe dvuh jepoh (1801-1825 * 1825-1855). Tezisy dokladov Vtoroj Carskosel'skoj nauchnoj konferencii. SPb. 1996.
7. Miroljubova G.A., Plotnikov S. L. Igra'nye karty dlja junoshstva, sochinennye Konstantinom Gribanovym. In: Trudy Gosudarstvennogo Jermitazha / Gosudarstvennyj Jermitazh. [T.] XL. Kul'tura i iskusstvo Rossii. SPb.: Izd-vo Gos. Jermitazha, 2008, p. 104-121.
8. Gribanov K.M. Al'bom geograficheskikh kart Rossii, raspolozhennyh na 80 listkakh po bassejnam morej, ili zamechatel'nyj pouchitel'nyj detskij gran-passians. SPb.: M.O. Vol'f, 1859.